

Tijdens de burgeroorlog stond het onderwijs er stil. Vandaag komt het moeizaam op gang. Leerkrachten zijn er met de brommer uren onderweg. Sommigen komen mee met het bananentransport. Dat is goedkoper.

Clara Tobias:
«Voor mijn leerlingen bestaat morgen niet.»

Kogels en bananen

WORKSHOPS OVER OP SCHOOL

«Het Zuiden wordt uitgerperst als een citroen. Een gevolg van de logica van de maximale winst», zegt 11.11.11. De Noord-Zuid-beweging verzet zich met haar jaarthema 'globaal anders' tegen de verwoestende gevolgen van globalisering voor het Zuiden en dringt aan op internationale spelregels. U kan met uw leerlingen op school op dit jaarthema inspelen. Daartoe biedt 11.11.11. workshops over globaliseren aan voor jongeren vanaf 16 jaar: 'Trouble in paradise' en 'De grond van de zaak'. Wie via Klasse deze workshops aanvraagt, hoeft alleen de vervoerskosten van de 11.11.11.-medewerkers te betalen. De normale prijs bedraagt 37 euro.

Info: 11.11.11. Jongerenwerking
- Vlasfabriekstraat 11 - 1060 Brussel
- tel. 02 536 11 60 - www.11.be
- erika.buggenhoudt@11.be

Het lijkt sterk op een obsessie», lacht Clara Tobias (32) uit Guatemala. Ze volgt nu al twaalf jaar onderwijsopleidingen en combineert die met diverse jobs: van onderwijzer overschooldirecteur tot universiteitsdocent. «Guatemalteekse leerkrachten komen nauwelijks rond, maar ik zou geen ander beroep willen.» De kogels zijn niet ver weg.

Guatemala, het vruchtbare land waar de Maya's leefden. Volgens de overlevering doodde de Spanjaard Pedro de Alvaro bij zijn overwinning op Maya-koning Tecun Uman een vogel met felrode borst, smaragdgroene verentooi en lange groene staartveer: de Quetzal, nationaal symbool van Guatemala. Deze vogel die niet in gevangenschap kan leven en daarom ook de vrijheid symboliseert, is ironisch genoeg zo goed als uitgestorven. In Guatemala werd de in de nationale hymne bezongen vrijheid decennia lang in geweld gesmoord. Na de burgeroorlog probeert de bevolking nu voorzichtig te herademen. Leerkracht Clara Tobias richt haar wankele hoop op het onderwijs.

U studeerde na het basisonderwijs nog twaalf jaar. Is dat de gewoonte in Guatemala?

Clara Tobias: «Helemaal niet. Van alle leerlingen bereikt nauwelijks een derde het laatste jaar van het basisonderwijs. Daarvan gaat maar een heel klein percentage naar het secundair en een verwaarloos-

baar aantal naar de universiteit. Velen maken ook daar hun studie niet af. De meeste Guatemalteken behalen dus in het beste geval hun basisdiploma. Ikzelf studeer graag verder zodat ik anderen op weg kan zetten. Alleen zo kunnen we er in slagen om de Guatemalteekse samenleving na al die jaren van burgeroorlog te reanimeren. Ik ben ervan overtuigd dat goede leerkrachten en degelijk onderwijs in dat proces een belangrijke rol spelen.»

U lijkt een bevlogen leerkracht. Vanwaar die passie?

Clara Tobias: «Het was zeker geen liefde op het eerste gezicht. Toen ik mijn basisdiploma had behaald, kon ik voor leerkracht of voor boekhouder studeren. Andere opleidingen waren er in die tijd niet. De 'keuze' was makkelijk want in boekhouden had ik absoluut geen zin. Als het dan toch onderwijs werd, dan studeerde ik het liefst voor beroepsleerkracht. Helaas moest ik daarvoor naar Chiquimula en wou mijn vader niet dat ik ver van huis ging studeren.

Tijdens de burgeroorlog werden vooral in het westen van het land studenten en reizende jongeren zonder aanleiding doodgeschoten. In de streek waar ik opgroeide was het veel veiliger. Ik ben dan maar in mijn thuisstad zonder veel enthousiasme een opleiding als onderwijzeres begonnen. Toen ik eenmaal in de klas stond en erachter kwam dat ik iets nuttigs deed voor andere mensen, werd ik op slag verliefd op het beroep. Ik ondervond dat ik meer kon doen voor mijn volk dan bijvoorbeeld een boekhouder die alleen met cijfers bezig is.»

Staat het beroep van leerkracht in hoog aanzien in Guatemala?

Clara Tobias: «Vroeger was de leerkracht vaak ook nog vertrouwenspersoon, familie vriend en gezagsdrager. Hij of zij werd door iedereen gewaardeerd. Maar omdat de job vandaag steeds slechter wordt betaald, devalueert ook de waarde die de samenleving aan het beroep hecht. Alleen met je onderwijswedde red je het als leerkracht niet. Daarom combineren velen hun lestaak met andere jobs. Precies daardoor kunnen ze zich niet meer voldoende aan de leerlingen wijden. En dat terwijl de samenleving steeds meer inzet van ons vraagt. De leerkracht wordt nu behandeld als een ordinaire bediende en vaak beoordeelt men ons beroep erg negatief. Veel leerkrachten zijn ook zelf niet meer gemotiveerd.»

Is het Guatemalteekse onderwijs goed georganiseerd?

Clara Tobias: «In de steden werken leerkrachten doorgaans in goed draaiende scholen. Maar vooral in de landelijke gebieden verloopt het onderwijs nog moeizaam. Leerkrachten zijn er met de brommer uren onderweg naar afgelegen dorpen. Aan het eind van de maand houden sommigen minder dan de helft van hun loon over, de rest gaat naar brandstof. Ik ken collega's die met het bananentransport meekomen. In kleine schooltjes is er nauwelijks lesmateriaal ter beschikking. Er zijn leerkrachten die dan maar van hun eigen geld boeken kopen voor de leerlingen. Beginnende leerkrachten worden de eerste maanden vaak niet betaald en stapelen ondertussen de schulden op. Tegen die gang van zaken protesteren haalt niets uit, integendeel: je riskeert ervoor in de gevangenis te belanden. We moeten dus nog veel knelpunten aanpakken voor ons onderwijs 'normaal' zal verlopen.»

U hebt ook een licentiaatsdiploma bedrijfsadministratie. Waarom maakt u dat niet te gelde?

Clara Tobias: «Ik heb ooit een jaar vorming gegeven aan het personeel van een groot bedrijf. Toen had ik een veel beter inkomen, maar ik hield er niet dezelfde voldoening aan over en keerde daarom terug naar het onderwijs. Ik geef momenteel les in de lerarenopleiding, doceer aan de universiteit, verzorg nascholing voor leerkrachten en vervul ook administratieve taken. Van dat gecombineerde loon kan ik leven maar ik moet geen zotte dingen doen. Sommige van mijn vroegere leerlingen zijn nu ingenieur, dokter, bedrijfsleider of advocaat, en staan er financieel veel beter voor dan ik. Maar voor mij telt vooral de beroepsvreugde.»

Zoeken belangenverenigingen voor leerkrachten mee naar oplossingen voor de onderwijsproblemen?

Clara Tobias: «Tijdens de burgeroorlog waren leerkrachten sterk verenigd in unies die politiek verweven waren. Leerkrachten kwamen op voor de rechten van het volk en stredden tegen de armoede; ze organiseerden protestacties en optochten. Velen zijn toen vermoord of in de gevangenis gedraaid. Maar sinds de vredesakkoorden werden getekend, gaven de ooit zo strijdbare leiders van de vakverenigingen de sociale beweging op. De overheid bood hen een uitweg uit de armoede en kreeg zo de sociale onrust onder controle. Als gevolg van die evolutie is de geloofwaardigheid van de vakbeweging afgenomen. Een aantal leerkrachtenverenigingen focust nu op economische issues: ze regelen pensioenen en springen bij voor familiale kosten. Met fundamentele onderwijs- en samenlevingsproblemen houden die zich niet langer bezig.»

150 000 doden, 45 000 vermisten, anderhalf miljoen vluchtelingen, 200 000 wezen, 440 verwoeste dorpen... De burgeroorlog legde een hypotheek op de Guatemalteekse samenleving. Wat betekent dit voor onderwijs?

Clara Tobias: «Tijdens de 36 jaar durende burgeroorlog werden gezondheidszorg en onderwijs het zwaarst getroffen. Het geweld concentreerde zich vooral in het westen van het land. In het noordoosten waar ik woon werden we er minder rechtstreeks mee geconfronteerd. Op nationale bijeenkomsten voor leerkrachten hoorde ik van collega's hoe ze hun leerlingen zagen sterven of hoe de lessen door geweld werden verstoord. Leerlingen werden van de ene op de andere dag wees, stelden vast dat sommige klasgenoten en leerkrachten plots niet meer naar school kwamen. Hele families werden uitgeroeid. Leerkrachten konden de scholen niet meer bereiken omdat het te gevaarlijk en te duur was om er heen te reizen. De situatie was zo erg dat veel jongeren stopten met studeren. Het onderwijs is door die jarenlange burgeroorlog gestagneerd en veel Guatemalteken zijn dan ook analfabeet. Zeker in het westen stond het land eigenlijk stil. Het onderwijs dus ook.»

In 1996 werden vredesakkoorden getekend. Is er inmiddels een positieve evolutie merkbaar?

Clara Tobias: «In het nationaal paleis staat een gebeeldhouwde hand waarin elke 29ste van de maand een verse roos wordt gelegd ter herdenking van de vredesakkoorden tussen regering en guerrilla, maar toch er is niet zo veel veranderd. In het westen van Guatemala sterven de mensen niet langer door kogels, maar door ondervoeding. En dat terwijl ons land zo vruchtbaar is! De toekomst zie ik dus niet vrolijk tegemoet. Veel jongeren leven van dag tot dag, voor hen bestaat morgen niet. Geen wonder dat ze niet naar school gaan als ze geen vertrouwen hebben in de toekomst. Ik ben dus sceptisch, maar blijf me toch inzetten omdat ik geloof dat onderwijs voor de komende generaties het verschil kan maken.» ■

GUATEMALA: GEBREKKIG MEISJESONDERWIJS

Gekoloniseerd door Spanje spreekt een groot deel van de bijna 13 miljoen Guatemalteken Spaans. 44 procent van de inwoners is jonger dan 14 jaar. Zes jaar basisschool is voor alle inwoners bij wet verplicht, maar slechts ongeveer de helft maakt die opleiding af. Kinderarbeid vormt samen met ondervoeding en gebrekkig meisjesonderwijs één van de pijnpunten in de Guatemalteekse samenleving. Na de basisschool volgt slechts 30 procent van de jongeren een specialisatie in het secundair onderwijs. Slechts 0,75 procent van alle inwoners behaalt een universitair diploma. Een pak Guatemalteken kan nauwelijks lezen of schrijven: in de steden is 82 procent van de vrouwen en 87 procent van de mannen geletterd, tegenover respectievelijk slechts 49 procent en 66 procent in landelijke gebieden. Nadat met de vredesakkoorden van 1996 een einde kwam aan 36 jaar burgeroorlog probeert de regering onder leiding van president Alfonso Portillo het onderwijs weer op de sporen te krijgen.